

probavimus; 2° quia, supposito jure, facti existentia probanda esset: atqui nulla auctoritate probatur, nullo scilicet concilio, nulla bulla Pontificali nullaque responsione authentica sanctæ Sedis: ergo.

Alii multi, inter quos *Petrus Soto* qui concilio Tridentino interfuit, et plerique auctores Galli, ut *de Marca*, *Gerbais*, *Gibert*, *d'Argentré*, *Tournely*, theologia Rothomagensis, etc., contendunt principes sæculares jure proprio constituere posse impedimenta matrimoniorum subditorum fidelium dirimentia, non tantum quoad effectus civiles, sed etiam quoad vinculum. Nam principes habent potestatem dirimendi contractus naturales quando bonum publicum id exigere ipsis videtur, v. g., contractus venditionis, donationis, et etiam matrimonii inter subditos infideles, juxta fere omnes: at eandem habere debent potestatem quoad matrimonium inter fideles; si illam quippe non haberent, vel quia bonum publicum id exigere non posset, vel quia eam per conversionem subditorum amisissent, vel quia Ecclesia illius exercitium coercuisset: atqui nihil horum dici potest. Non primum; matrimonium siquidem non minus boni publici interest apud Christianos, quam apud infideles. Non secundum; quia nullo facto ostenditur Christum auctoritatem principum restringere voluisse, et reipsa videmus imperatores Christianos, ut *Theodosium Magnum* et *Justinianum*, impedimenta matrimonii dirimentia, non contradicente Ecclesia, constituentes. Non tertium; nulla enim exhibentur judicia quibus Ecclesia jus naturale principum circa matrimonia restringere tentaverit, et insuper probatur quod illud auctoritate sua restringere non possint. Ergo.

Alii denique, nunc communissime inter extraneos, dicunt principes nativam habere potestatem contractum matrimonii naturalem dirimendi, propter bonum publicum; sed ex quo Christus illud ad dignitatem sacramenti elevavit, factum esse rem sacram, ad forum ecclesiasticum transiisse, sicque exercitium potestatis civilis, natura rei, ex ordinatione Christi, prohibitum esse. Præcedentem

sententiam in duobus primis hujus Tractatus editionibus velut probabiliorem docuimus, verum, post materius examen, et obtentis documentis a nobis ignotis, ultimæ sententiæ adhærendum esse judicamus; sitque

PROPOSITIO.

Impedimenta a sola potestate civili constituta, matrimonia Christianorum dirimere non possunt.

Prob. auctoritate concilii Tridentini, summorum Pontificum, sacræ Pœnitentiariæ, doctorum catholicorum, praxi Ecclesiæ et rationibus theologicis.

Primo, auctoritate concilii Tridentini, sess. 24, cap. 1, sic se habentis: « Tametsi dubitandum non est clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, » rata et vera esse matrimonia, quandiu Ecclesia ea » irrita non fecit; et proinde jure damnandi sint illi, ut » eos sancta synodus anathemate damnat, qui ea vera ac » rata esse negant. » Si concilium persuasum non habuisset solam Ecclesiam vera impedimenta constituere posse, accurate non locutum esset; nam matrimonia clandestina a potestate civili irritari potuissent, et tunc falsum esset ea esse vera quandiu Ecclesia ea irrita non fecit. Ergo.

Canon 12 sic se habet: « Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos; anathema sit. » Negari non potest ibi non agi de causis ad contractum mere civilem atinentibus, sed de causis quæ ad sacramentum, ac proinde ad materiam ejus seu contractum naturalem spectant: unde, si omnes causæ ad contractum naturalem spectantes ad Ecclesiam pertineant, principes non habent potestatem hunc contractum irritandi: at, in mente concilii Tridentini, omnes causæ ad contractum naturalem spectantes ad Ecclesiam pertinent. Nam 1° verba canonis sunt generalia, et nihil excipiunt. 2° Cardinalis *Palavicinus*, Hist. concil. Trid., l. 23, cap. 9, n. 11 et 12, *Suave*, id est, *Fra-Paolo*, narrantem absurdum visum esse politicis constitui per articulum fidei

causas matrimoniales ad iudicem ecclesiasticum pertinere, « cum hæc definitio appareat contraria iis quæ leguntur » in Codice tum Justiniani, tum Theodosii, et in aliis » antiquitatis monumentis, ubi patet a principibus laicis » præscribi conjugiorum impedimenta, et ab iisdem arbitratu suo relaxari, » graviter carpit, dixitque hanc potestatem penes solam Ecclesiam nunc existere. 3° Pius VI, in litteris ad episcopum Montulensem, diei 16 septembris 1788, talem esse sensum præfati canonis 12 expresse declarat, dicens : « Ignotum nobis non est quosdam adesse » qui, sæcularium principum auctoritati plus nimio tribuentes, et verba hujus canonis captiose interpretantes, » illud defendendum susceperunt, ut quoniam Tridentini » patres hac dicendi formula usi non fuerint, *ad solos* » iudices ecclesiasticos, aut omnes causas matrimoniales, » potestatem reliquerint iudicibus laicis cognoscendi » saltem causas matrimoniales quæ sunt meri facti. Sed » scimus etiam hanc captiunculam et fallax hoc cavillandi » genus omni fundamento destitui. » Summi est autem Pontificis concilium Tridentinum interpretari et genuinum ejus sensum assignare. Ergo 1°.

Secundo, auctoritate summorum Pontificum : nempe 1° Honorii III, qui, Decretal. l. 2, tit. 10, cap. 3, clare docet causam natalium seu de validitate matrimonii ad solum iudicem ecclesiasticum pertinere; 2° *Benedicti XIV*, qui, litteris diei 9 februarii 1749 ad cardinalem Eboracensem, ait, n. 7, loquens de lege Theodosii matrimonium inter Christianos et Judæos prohibentis, « quod hæc lex, » ut pote a laico principe condita, nullam habere vim in » matrimonii debet. » Idem docet clarissimus Pontifex, de Synodo diœcesana, l. 8, cap. 12, n. 6, et l. 9, cap. 9, n. 3; 3° Pii VI citati; 4° Pii VIII, qui, in Encyclica diei 24 maii 1829, dicit matrimonium non « humana tantum » ex lege, sed ex divina regi ipsum debere, ac non terrenis, sed sacris rebus ipsum accensendum esse, ideoque » Ecclesiæ omnino subjici : » licet quæstionem non definiat, satis manifestat se eodem modo de hac re sentire ac Pontifices maximos prædecessores suos Ergo 2°.

Tertio, auctoritate sacræ Pœnitentiariæ, quæ pluries consulta an matrimonia canonice contracta cum uno ex impedimentis civilibus in Gallia nunc exstantibus essent valida ratione sacramenti, constanter respondit affirmative. Ergo 3°.

Quarto, auctoritate doctorum catholicorum. S. Th., Sup. q. 57, art. 2 ad 4, agens de lege civili cognationem legalem inter impedimenta matrimonium dirimentia recensente ait, « quod prohibitio legis humanæ non sufficeret » ad impedimentum matrimonii, nisi interveniret Ecclesiæ » auctoritas, quæ idem etiam interdicit. » Sic pariter docent omnes extranei auctores, sive theologi, sive canonistæ, et multi Gallicani vel Belgi, etiam sanctæ Sedi non nimis faventes, ut *Van-Espen, Habert*, episcopus Vabrensis, *Natalis Alexander, Cabassut, Pontas*; sic etiam nunc plurimi episcopi et multi sacerdotes. Ergo 4°.

Quinto, praxi Ecclesiæ. Sæpius Romani Pontifices et episcopi legibus a potestate sæculari circa matrimonium latis restiterunt, easque reformandas curaverunt vel ad solos effectus civiles reducendas esse voluerunt; plurima hujus rei exempla et testimonia reperiuntur apud *Benedictum XIV*, de Synodo diœcesana, l. 9, cap. 11, 12 et 13; *Natalis Alexander*, de Matrim., loquens de legibus Romanis, matrimonia filiorum-familias, invitis parentibus contracta, irrita decernentibus dicit : « Sed irrita duntaxat » declarare potuerunt quoad civiles effectus, non autem » quoad substantiam et quoad rationem contractus et sacramenti. » Unde regibus nostris, Henrico II, Henrico III et Ludovico XIII, publicis edictis declarantibus matrimonia filiorum-familias sine consensu parentum aut tutorum contracta fore nulla, clerus Gallicanus, de sensu hujusmodi edictorum, decreto concilii Tridentini contrariorum saltem in terminis, sollicitus, eorum interpretationem quæsiit; piissimus Ludovicus XIII per commissarios suos respondere fecit, anno 1659, se prædicta filiorum-familias matrimonia irritare voluisse tantum quoad effectus civiles, non vero quoad sacramentum. Clerus ergo non arbitratur regem propria auctoritate matrimonium dirimere

posse quoad vinculum; episcopi enim in supplicatione sua ad regem sic loquebantur : « Le roi est très-humblement supplié de considérer l'importance de cet article » (39 de l'ordonn. de Louis XIII, datée de Blois, 1629), » qui semble devoir être expliqué pour deux difficultés » qui s'y rencontrent : la première, quand on expliquera » le mot de valablement ou non valablement contracté, » inséré en l'article de l'ordonnance de Blois relatif au » contrat civil du mariage et non au contrat spirituel du » sacrement; la seconde, quand on n'obligera pas les juges » ecclésiastiques à juger les mariages conformément aux » ordonnances et à cet article, mais conformément aux » saints décrets et constitutions de l'Église, la seule règle » de leurs jugements; car la juridiction laïque ne peut pas » donner la loi aux juges ecclésiastiques en matière spirituelle : en conséquence de quoi, il est nécessaire d'ôter » de cet article, etc. » (*Mémoires du Clergé*, t. 5, p. 691.)

Mentem suam eodem sensu aperuit anno 1635; occasione enim matrimonii inter Gastonem, ducem Aurelianensem, et Margaretam, ducis Lotharingæ sororem, contra regis voluntatem initi, consultus fuit an principes e sanguine regio, ii præsertim qui jus ad coronam habent, matrimonium sine consensu regis valide contrahere possint; post longam deliberationem, et petitis consiliis a sacra Facultate theologiæ Parisiensi, nec non a cunctis ordinibus religiosiis Parisiis tunc existentibus, sequentibus verbis respondit : « Nous archevêques, évêques et autres » ecclésiastiques, députés de toutes les provinces du » royaume... Vu les décisions et constitutions ecclésiastiques, sur les pouvoirs des coutumes des lieux, en ce qui » concerne la validité des mariages, avec le commun sentiment de ceux qui ont écrit sur cette matière;

» Considéré aussi la coutume, pratique et usage de la » France, en ce qui est des mariages des princes du sang » et particulièrement des plus proches, et qui sont présomptifs héritiers de la couronne; attendu aussi le consentement et approbation de l'Église touchant cette » coutume, pratique et usage de la France...

» Disons, selon le véritable sentiment de nos consciences, d'un consentement unanime, que les coutumes des États peuvent faire que les mariages soient nuls et non valablement contractés, quand elles sont raisonnables, anciennes, affermies par une prescription légitime, et autorisées de l'Église;

» Que la coutume de la France ne permet pas que les princes du sang, et particulièrement les plus proches, et qui sont présomptifs héritiers de la couronne, se marient sans le consentement du roi, beaucoup moins contre sa volonté et sa défense... Et que cette coutume de la France est raisonnable, ancienne, affermie par une légitime prescription, et autorisée de l'Église. » (*Mémoires du Clergé*, t. 5, p. 761.)

Ergo clerus Gallicanus vim impedimenti quoad matrimonii vinculum ab auctoritate Ecclesiæ repetit. Ergo.

Sexto, rationibus theologicis. 1° Tempore Christi, variæ existebant leges civiles circa matrimonium : at Christus, agendo de matrimonio, illudque ad dignitatem sacramenti elevando, ad solam ipsius divinam institutionem attendit, non vero ad leges civiles : docet igitur eo ipso solum contractum naturalem esse materiam sacramenti et a principibus non pendere. 2° Contractus naturalis ad dignitatem sacramenti elevatus, factus est objectum sacrum : ergo soli potestati spirituali subjici debet. 3° Valde convenit, imo et necessarium est materiam sacramenti matrimonii esse pro cunctis fidelibus uniformem et constantem : at si potestas sæcularis habeat vim contractum naturalem dissolvendi, materia hujus sacramenti non erit uniformis, cum omnes principes catholici, schismatici, hæretici et infideles, omnesque republicæ suprema auctoritate civili polentes, sua peculiaria impedimenta statuere possent; non constans, quia leges civiles innumeras subeunt mutationes. Ergo. 4° Indecens est, ne plus dicamus, judices sæculares, etiam hæreticos et infideles, jus habere de validitate sacramenti pronuntiandi : attamen in sententia nobis adversa jus istud haberent, cum materia istius sacramenti non minus ipsis quam Ecclesiæ submitteretur. 5° Perpe-

tuae essent conflictationes inter potestatem ecclesiasticam et varias potestates saeculares diversa saepeque contradictoria pronuntiantes : hinc fidelium connubia manerent incerta, conscientiae torquerentur, orirentur scandala, et fatendum est gravia inde secutura esse mala. Numquid verisimile est sapientissimum Ecclesiae institutorem posuisse principium cujus talia praevidebat consecraria? Ergo 5º, etc. Aliunde, etc. Ergo 6º.

Rationes autem quibus altera nititur sententia admodum videntur debiles, si cum auctoritatibus et rationibus a nobis breviter allatis conferantur : etenim

1º *Dicitur* principes habere jus dirimendi matrimonia subditorum infidelium, et inde concluditur eos matrimonia fidelium pariter dirimere posse, quia jus istud per conversionem subditorum minui non debuit. Sed hoc ipsum probandum esset, et tamen simpliciter asseritur; certum est Christum non caruisse potestate sufficienti ut hanc limitationem institueret : porro illam reipsa instituisse videtur, efficiendo ut contractus mere naturalis fieret objectum sacrum. Ita docent Pontifices et doctores a nobis citati. Apud omnes constat Christum potestatem principum aliquo modo coercuisse, pluralitatem uxorum prohibendo, vinculum matrimonii indissolubile reddendo, potestatem impedimenta dirimentia instituendi Ecclesiae concedendo : non magis repugnat eum idem fecisse quoad facultatem contractum naturalem dirimendi. Ergo.

2º *Dicitur* bonum publicum saepe postulare ut quaedam impediatur matrimonia, et principes omni indutos esse potestate ad procurandum bonum publicum necessaria. Verum, 1º matrimonia ab Ecclesia probata, nunquam erunt bonis moribus opposita; 2º quoad pacta familiarum et statuta ad sponsos atque liberos spectantia, principes totam habent auctoritatem quam haberent in subditos infideles : « Manent ergo utrique potestati jura sua salva et » integra; neque pugnant inter se, cum Ecclesia matrimonio ut sacramento, princeps ut contractui civili conditiones apponat. Deus, qui auctor est pacis et ordinis, » utramque potestatem ipse constituit : utraque praeci-

» pium exinde decus hauriet et firmamentum, si una- » quaque intra fines suos se contineat, et una aliam auxi- » lio suo adjuvet, » inquit *Liebermann*, t. 5.

3º *Dicitur* principes saeculares, ut Theodosium et Justinianum, potestatem constituendi impedimenta matrimonii exercuisse : at *Benedictus XIV*, de Synodo dioecesana, l. 9, cap. 11, et cum illo caterva doctorum docent illorum leges jure canonico fuisse correctas, sicut leges circa usuram, et ad affectus civiles tantum valuisse, donec consensus Ecclesiae eis accesserit : contrarium vero minime probatur.

4º *Objicitur S. Thomas* qui in 4 Sententiarum, dist. 34, q. 1, art. 1, ait : « Matrimonium in quantum est in officio naturae, statuitur jure naturae ; in quantum est in officio communitatis, statuitur jure civili ; in quantum est sacramentum, statuitur jure divino : ideoque ex qua » libet dictarum legum potest persona effici ad matrimonium illegitima. » Ille autem textus, quem S. Doctor in juventute sua scripserat, per alium ex Supplemento superius citatum et in matura aetate scriptum explicandus est. Praeterea, illegitimitas a potestate civili instituta, de qua loquitur *S. Th.*, de solis effectibus civilibus intelligi potest, et revera sic intelligenda est. Ergo.

COROLLARIUM.

Potestas ecclesiastica et potestas civilis, ex dictis, sunt a se invicem independentes. Valde optandum est tamen illas sibi concordare et mutuo praesidio sese fulcire : at si dividantur, neutra alteram vincere poterit, sicque matrimonium contra legem ecclesiasticam irritantem contractum, erit nullum quoad vinculum ; si vero contra legem civilem, erit invalidum quoad omnes effectus civiles. Jura ergo utriusque potestatis conservantur integra, clare assignantur et solide defenduntur.

Sententia igitur nostra sic intellecta, principibus displicere non debet, nec eos a fide catholica avertere. De facto, licet fere ubique doceatur, non audivimus aliquod gubernium politicum conquestum esse se molestiam inde passum fuisse.

Hinc impedimenta mere ecclesiastica ad solos respiciunt christianos: impedimenta vero civilia ad omnes spectant subditos, sive christianos, sive infideles. Si de infidelibus agatur, vinculum naturale dirimere possunt, juxta sententiam communem.

§ II. — De natura impedimentorum civilium.

Ecclesia primitus impedimenta ab imperatoribus statuta adoptaverat; deinde omnes principes Christiani impedimenta canonica quodam modo fecerant sua, ea scilicet legibus suis fulciendo: sic ubique perfecta obtenta fuerat harmonia inter utramque auctoritatem circa matrimoniorum celebrationem eorumque firmitatem. A multis sæculis sola Ecclesia impedimenta dirimentia instituerat. Hinc 1° vividæ Gallorum sollicitationes in concilio Tridentino pro obtinendis nonnullis irritationibus; 2° representatio cleri Gallicani exhibita regi Ludovico XIII, qui, annis 1629 et 1639, renovans edictum Henrici III, anni 1579, declaraverat matrimonia filiorum-familias sine consensu parentum contracta, futura esse nulla et irrita; 3° responsio commissariorum regis, asserentium ea matrimonia *non aliter* invalida declarari, *quam per solam relationem ad contractum civilem, per laicos judices*. At præstans hæc concordia cessavit in Gallia: auctoritas civilis sua instituit impedimenta, sine respectu ad impedimenta canonica, de quibus nullam facit mentionem.

Qui docent principes sæculares contractum naturalem propria auctoritate dirimere posse, hic investigare tenentur an lex civilis ad solos effectus civiles respiciat; an vero ipsum contractum naturalem attingat et dirimat, quemadmodum in primis Tractatus hujus editionibus facere conati sumus.

In altera autem sententia, quæ est longe communior, quæstio facti non tanti est momenti; vel enim legislatores ad solos effectus civiles attenderunt, et nulla est difficultas vel ipsum contractum naturalem irritare voluerunt, et limites suæ auctoritatis prætergredientes, solos effectus civiles reipsa attigerunt.

Quia tamen ex matrimoniis nulliter contractis, juxta leges civiles, multa nasci possint mala contra sacramenti dignitatem, bonum Ecclesiæ, familiarum pacem et tranquillitatem, sedulo præcavendæ sunt hujusmodi nullitates, ideoque necesse est ut civilia sicut et canonica noscamus impedimenta.

§ III. — De numero impedimentorum civilium matrimonium dirimentium in Gallia.

Decem numerantur, scilicet defectus consensus contrahentium aut unius contrahentis, cognatio naturalis et affinitas, cognatio legalis, crimen, vis, ligamen, defectus ætatis, defectus consensus parentum, defectus formalitatum quæ matrimonium præcedere debent, et defectus ministri competentis ac formalitatum in celebrando matrimonio requisitarum. De his paucis verbis seorsim dicturum sumus, et quædam de civiliter mortuis subjungemus.

1° Defectus consensus contrahentium aut unius contrahentis.

Hoc impedimentum juris naturæ exprimitur, si non de verbo ad verbum, saltem æquivalenter, in Codice, art. 146, 180, 1109 et 1110. Quilibet enim contractus defectu consensus unius partis est nullus; *a fortiori* matrimonium. Cæterum Codex nihil determinat ultra limites legis naturæ. Unde concludendum est cum *Toullier*, t. 1, n. 517, aliisque jurisperitis, errorem circa qualitatem etiam ex dolo proveniente, matrimonium non irritare, nisi probetur talem fuisse machinationem ut, ea seclusa, pars altera non consensisset. Si tamen error qualitatum in personam cadat, aut consensum omnino tollat, matrimonium est nullum, ut diximus de errore quatenus est impedimentum canonicum. (*Toullier*, *ibid.* n. 521 et seq.)

Amentia, cum impediatur consensus, reddit matrimonium nullum. Si quis ob amentiam, hebetudinem vel phrenesim, ex art. 489 Cod. civ. interdictus fuerit, matrimonium valide civiliter inire non poterit, etiam in intervallis luciditatis, quia jam nullius actus civilis est *legaliter* capax. Cod. civ., art. 502.

2° Cognatio naturalis et affinitas.

In memoriam revocanda sunt ea quæ jam diximus de consanguinitate et affinitate, de earum lineis et gradibus.

Utramque Codex in eisdem articulis 161 et 162 comprehendit, et declarat matrimonium prohiberi: 1° in linea recta, inter omnes ascendentes et descendentes, sive legitimos, sive naturales, et inter affines, in eadem linea. 2° In linea collateralis, inter fratrem et sororem, et affines in eodem gradu: in his casibus nulla concedebatur dispensatio. Verum lex diei 16 aprilis 1832 permittit ut rex ob causam gravem, dispensationem concedat ab impedimento affinitatis in primo gradu, extra casum divortii. Inde D. Barthe, minister justitiæ et cultuum, die 28 aprilis anni 1832, longam scripsit epistolam ad omnes procuratores generales, statuens eis regulas in petendis dispensationibus strictè servandas, ut dispensatio nunquam haberi possit tanquam incitamentum ad res turpes inter consanguineos exercendas. Hinc negat commercium illicitum inter partes jam habitum allegari posse ut legitimum dispensationis motivum. *Il importe, inquit, de maintenir, dans l'exécution de la loi dont il s'agit, une sévérité de principes qui laisse au scandale sa fétrissure, conserve à la morale publique tous ses droits, et au bon ordre des familles toutes ses garanties.* 3° Declarat etiam Codex matrimonium prohiberi inter avunculum aut patruelem et neptem, materteram aut amitam et nepotem: permittitur autem ut ab eo impedimento gravi de causa rex dispensare valeat.

Decisio concilii Status (*conseil d'Etat*), approbata die 7 maii anni 1808, decernit quod in articulo 163 per verba Gallica, *oncle et nièce*, intelligendi sint etiam *le grand-oncle et la petite-nièce*, etc.

Cum idem articulus 163 de affinis nihil dicat, concluditur matrimonium inter affines in his gradibus non prohiberi. Sic *Toullier*, t. 1, p. 538, qui hunc articulum cum duobus præcedentibus comparans, affirmat matrimonium non esse prohibitum in consanguinitate inter avunculum et

neptem, materteram et nepotem naturales seu illegitimos, et hanc regulam sequuntur magistratus.

Nulla fit mentio in Codice civili de cognatione naturali *legaliter* non agnita, nec de affinitate extra matrimonium contracta. Existimat tamen *Delvincourt*, t. 1, p. 375, utramque certo constantem matrimonium dirimere intra gradus in art. 161, 162, 163, expressos. Igitur si probaretur filium legitimum sorori suæ illegitimæ *legaliter* non agnitæ, vel concubinæ patris sui, vel matri aut filiæ, aut sorori uxoris suæ defunctæ sociatum fuisse, matrimonium ejus declaratur nullum.

3° Cognatio legalis.

De ea cognatione jam supra diximus, pag. 296. Matrimonium prohibetur 1° inter adoptantem et adoptatum et descendentes ejus; 2° inter liberos ab eadem persona adoptatos; 3° inter adoptatum et liberos adoptanti supervenientes; 4° inter adoptatum et conjugem adoptantis, aut vice versa. (*Cod. civ.*, art. 348.)

4° Crimen.

Apud Romanos mulier matrimonium valide inire non poterat cum suo adultero: vide *Pothier*, t. 1, n. 231. Articulus 298 Codicis civilis statuit conjugem, ob adulterium ab altero per divortium separatum, matrimonium cum suo complice nunquam inire posse.

Divortium fuit quidem suppressum per legem diei 8 maii 1816: at conjuges ante hanc legem ob divortium separati, sub prohibitione ista comprehenduntur, etiam mortua ipsorum comparte.

Similiter duo conjuges per divortium ob quamcumque causam separati, nunquam matrimonium secum de novo inire possunt. *Art. 295.* Verum cum ligamen valide contractum per divortium solvi non potuerit, certum est dictos conjuges legitime in conscientia coadunari posse.

Sed alia exurgit quæstio, an scilicet, separatione corporum ob adulterium obtenta, matrimonium cum complice,

post mortem conjugis, impediretur. Ratio pro utroque casu videtur eadem, et ideo partem affirmantem tenet *Delvincourt*; sed negat *Toullier*, t. 1, p. 466, quia defectu legis expressæ, prohibitio, inquit, ab uno casu ad alium extendi non debet.

5° *Vis et metus.*

Duo hæc verba idem fere sonant in Codice. Consensus vi vel metu gravi extortus, insufficientis est ad contrahendum in genere, art. 1129; *a fortiori* non sufficit ad matrimonium valide ineundum. Metus autem reputatur gravis, si malum notabile in bonis aut in ipsa persona probabiliter imminet contrahenti, aut ascendentibus vel descendentibus ejus. (Art. 1112 et 1113.)

Metus autem reverentialis matrimonium non irritaret; nec metus ob finem a matrimonio diversum incussus: ita *Toullier*, t. 1, p. 428 et 429. At metus a tertia persona ob matrimonium incussus, etiam ignorante altero contrahente, matrimonium impediret. Art. 1111. Similiter et metus quem contrahens per culpam antecedentem provocavisset, v. g., si fratres stupratorem sororis suæ metu gravi ad eam ducendam compellerent, matrimonium judicaretur nullum, ait *Toullier*, p. 429: excipiendum est tamen, nisi metus incutiatur ob rationem justam, v. g., si stuprator timeat ne ad justam compensationem damnetur.

Raptus non exhibetur in Codice civili ut inducens speciale impedimentum matrimonium dirimens. Raptus violentiæ comprehenditur sub denominatione vis et metus, cum aliquo discrimine. Raptus autem seductionis ut plurimum cadit sub necessitate consensus parentum. In Codice pœnali, art. 355 et 49, formaliter exprimitur raptus respectu puellarum quæ sexdecim annos noadum attigerunt, et duplex distinguitur, unus violentiæ, et alter seductionis. In utroque casu gravis decernitur pœna raptorem. Si tamen puellam duxerit, plecti non potest, nisi postulantis iis qui ex Codice civili jus habent nullitatem matrimonii prosequendi. (*Code pénal*, art. 357.)

6° *Ligamen.*

Ex art. 147 et 188, nullus secundum inire potest matrimonium, priore subsistente, et qui contra hanc prohibitionem scienter ageret, ad trirèmes damnari posset (*Code pénal*, art. 340.) Quantumvis longa fuerit absentia unius sponsi, alter mortem ejus probare tenetur ut ad secundas nuptias admittatur. Si tamen, non obstante hac lege, matrimonium inisset, solus conjux legitimus dissolutionem illius petere posset. (Art. 139.)

Matrimonium civiliter validum, sed coram Deo nullum propter defectum præsentiaæ sacerdotis vel ob aliud impedimentum canonicum, nihilominus in foro civili secundum matrimonium dirimeret (*Baston, Concordance*, p. 261); at si matrimonium istud, stante lege divortium permitte, solutum fuisset, sponsi ad alias nuptias in utroque foro convolare possent.

Hinc cardinalis Caprara, rogante gubernio, cunctis Galliarum præsulibus scripsit, anno 1802, ipsi curandum esse ut benedictio nuptialis iis concederetur sponsis qui post divortium aliud inire volebant matrimonium quoties prudenter judicaretur prius eorum matrimonium fuisse nullum. (*Mémoires sur les affaires ecclésiastiques de France pendant les premières années du XIXe siècle*, t. 1, p. 230.)

Sapienter statutum fuit, art. 228, mulierem secundum matrimonium inire non posse, nisi post decem menses completos a dissolutione prioris matrimonii numerandos ne scilicet paternitas maneret incerta, et propter indecentiam. Quæritur an illa prohibitio sit sub pœna nullitatis: non sibi consentiunt auctores; plurimi affirmant, inter quos *Delvincourt*, t. 1, p. 370; alii vero probabilius negant, ut videre est apud *Toullier*, t. 1, p. 540. Verum quidquid sit, tale matrimonium benedicere non possumus quin tempus præfixum sit completum.

7° *Ætas.*

Leges Canonicae pro universa Ecclesia conditæ permittunt matrimonium feminis post duodecim annos et viris

post quatuordecim : leges civiles apud nos, usque ad perturbationem publicam, legibus canonicis in hoc puncto erant conformes. Verum auctores Codicis civilis, æstimantes in hac tenera ætate sufficientem communiter non dari consensum, pro contrahenda obligatione tantæ momenti, et ordinarie perfectam non esse pubertatem in regionibus nostris, decreverunt, *art. 144*, viros ante decimum octavum annum completum, et puellas ante decimum quintum, matrimonium inire non posse. Attamen si graves adsint causæ, rex ab hoc impedimento dispensare potest.

8º *Defectus consensus parentum.*

Filii-familias possunt esse minores vel majores. Viri non sunt majores quoad matrimonium, ante vigesimum quintum annum completum, et feminae ante vigesimum primum. Quoniam experientia constat rationem ante hoc tempus non satis esse perfectam in plerisque juvenibus, ut prudenter sese determinent, lex eos sub potestate ascendentium vel concilii familiæ constituit. Eadem prohibitio olim existebat, sed pro effectibus civilibus duntaxat : nunc vero consensus parentum, *art. 148*, præscriptus, sub pœna nullitatis proprie dictæ exigitur, siquidem ii omnes quorum necessarius erat consensus separationem sponsorum exigere possunt. Nihilominus vinculum remanet insolubile, juxta opinionem a nobis superius defensam.

Vir ergo ante annum vigesimum quintum, et mulier ante vigesimum primum completum, matrimonium inire non possunt, sine consensu patris et matris : iis dissentientibus, consensus patris sufficit. Si unus sit mortuus, aut in impossibilitate voluntatem suam manifestandi, v. g., ob dementiam, absentiam, mortem civilem, etc., consensus alterius sufficit. Ex hypothesi quod uterque parens sit mortuus aut in impossibilitate voluntatem suam manifestandi positus, ascendentes in utraque linea locum eorum tenent, ac proinde consensus eorum exigitur : si dissentiant, hæc ipsa dissensio consensum importat. Si autem in una tantum linea existant, et dissentiant, consensus avi præfertur. *Art. 150.*

Minores ascendentibus orbatæ majoritatem sine ulla restrictione per completionem viginti et unius annorum acquirunt : igitur viri et mulieres matrimonium hac ætate inire possunt sine consensu concilii familiæ. *Art. 160.* Vide *Delvincourt*, t. 1, p. 54, et *Toullier*, t. 1, 456, etc.

Viri anni viginti et quinque majores, et feminae viginti et uno, matrimonium inire possunt sine consensu ascendentium : sed illum, cum reverentia debita, ex *art. 151*, postulare tenentur tribus vicibus uno mense a se distantibus, viri usque ad trigesimum annum et feminae usque ad vigesimum quintum. Post annos triginta aut viginti et quinque, sufficit ut actus reverentiæ semel notificetur ascendentibus quorum necessarius esset consensus.

Æstimant jurisperiti actus reverentiæ non esse præscriptos sub pœna nullitatis ; nulla enim in eo casu datur facultas ascendentibus contra tale matrimonium insurgendi.

Filius naturalis a patre et a matre vel ab alterutro tantum legaliter recognitus, consensum eorum obtinere debet perinde ac si esset legitimus : sed mortuis eis a quibus fuit recognitus, vel constitutis in impossibilitate consensum suum exprimendi, post 21 annos completos matrimonium inire potest, absque cujuscumque consensu, etsi alios haberet ascendentes, quia avi non agnoscunt nepotes illegitimos. Vide *Cod. civ. art. 158 et 159.*

Qui vero non fuerint recogniti, aut jam parentes amiserunt, matrimonium ante vigesimum primum annum inire nequeunt, absque consensu tutoris ad hoc specialiter per judicem pacis designati. *Cod. civ. art. 160.*

De matrimonio militum ac principum.

Milites cujuslibet gradus consensum ascendentium suorum obtinere, si sint minores, vel actus reverentiæ eis notificare, si sint majores, eodem modo tenentur ac alii cives.

Insuper, ex decreto diei 16 junii 1808, officarii in activitate militiæ vel in *disponibilitate*, ut aiunt, matrimonium inire nequeunt sine consensu ministri belli. Ex altero decreto 3 augusti 1808, omnes officarii cujusque gradus vulgo *de la Marine royale*, matrimonium inire non